



STOLNA CERKEV NA WAWELU V KRAKOVU

Književnost.

Pedagoški Letopis. Izdaja Slovenska Šolska Matica. X. zvezek. Uredila Henrik Schreiner in dr. Josip Tominšek. V Ljubljani, 1910. Tisk „Učiteljske tiskarne“.

Ta letnik se dostojno pridružuje svojim tovarišem iz prejšnjih let in se zlasti odlikuje po aktualnosti nekaterih spisov. Učiteljstvo ga bode rado in z velikim pridom jemalo v roke. Obsega: 1. pedagoško slovnstvo z razpravama o zgodovini in „o dečji književnosti srpski“; 2. razprave o seksualni (spolni) vzgoji, o glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole in o narečju in knjižnem jeziku v šoli; 3. teme in teze poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1910., sestavil blagajnik Jakob Dimnik; 4. poročilo o četrtem občnem zboru „Slov. Šol. Mat.“, napisal Fr. Gabršek; 5. poročilo o delovanju „Slov. Šol. Mat.“, podal tajnik dr. Lj. Pivko; 6. upravni odbor in imenik društvenikov „Slov. Šol. Mat.“ od J. Dimnika; 7. znamenek dozdej izdanih in založenih knjig „Slov. Šol. Mat.“; 8. naznanilo.

Posebne uvaževanja vredni sta prvi dve točki: pedagoško slovnstvo in razprave.

Fr. Fink v Šibeniku nakratko razpravlja o razvoju zgodovinske vede.

Bila je doba pripovedujoče zgodovine: najprej pripovedke, pomešane s pravljicami, potem letopisi in kronike. Sledila je druga velika doba, doba poučujoče zgodovine. Poučna tendenca je silila v ospredje; pridružilo se ji je prazno moraliziranje. Najnovejša doba je genetična: zgodovina prikazuje naravni razvoj človeštva. Končni smoter tega načina je bil različen: eni so proučavali preteklost na podlagi verske ideje,

drugi v zmislu medsebojne krščanske ljubezni, tretjim je bila zgodovina pot do osebne svobode. Moderno stanje zgodovinske vede in zgodovinskega pouka je to-le. Imamo biološko in kulturno strujo. V zadnjem času je opaziti nekako družitev obeh struj. Toda v šoli imej kulturna zgodovina prvo besedo! Naj se učencem ne pripoveduje samo o činih raznih vladarjev, junakov in vojskovodjev! Preporna je točka, je li treba v ljudski šoli razpravljati zgodovino starih časov. „Največ vrednosti za prihodnost ima struja, ki vpoštevata staro zgodovino tam, kjer sega nje vpliv neposredno v domačo zgodovino.“ Predvsem pa se je pri izbiri učne snovi za ljudsko šolo ozirati na domačo zgodovino. Drugič, naj se učenec uči ustavnosti, da lahko v poznejših letih sodeluje pri javnem življenju v občini in državi. Dobro bi bilo, da bi se tudi pri nas uvedle takozvane „zgodovinske čitanke“, kakršne že imajo pri Nemcih. Takozvane knjižice „Leitfaden für den geschichtlichen Unterricht“ pa metodiki strogo obsojajo. Izmed metod si je priborila prvo mesto kronološka metoda. Pruske regresivne metode nočemo. Nekoliko uvaževanja zasluži tudi sinkronistična metoda. „Na drugi strani se bori življenjepisna (biološka) struja za obstanek“, ki pa se ne bo mogla držati. Tudi metoda koncentričnih krogov se zopet opušča. Na koncu svoje razprave je pisatelj precej obsežno navedel književnost za proučevanje tega vprašanja, kar je hvale vredno.

O „dečji književnosti srpski“ je spisal priznani srbski pedagog dr. Milan Šević obširno in zanimivo razpravo v srbskem izvirniku. V stari dobi so služile otroški fantaziji narodne izmišljotine:

bajke, pravljice, pripovedke, narodne pesmi, ki so jih otroci slišali od svojih roditeljev. Narodna poezija je bila Srbom, kar Homer za Grke in zgodovina za Rimljane. Potem je pa šola začela vplivati na otroško domišljijo, toda ne z narodnim blagom, ampak z biblijskimi pripovedmi in legendami. Šele v 18. stoletju se je od občne književnosti začela ločiti posebna književnost za otroke, in sicer pod vplivom zapadnih pedagogov in pisateljev. Začeli so v Srbiji prevajati za deco Difojevega Robinzona (1799), Felonovega Telemaha (1814) in še prej (1787) „Magazin za decu“, ki ga je francoski spisala Marie Le prince de Beaumont. Toda preteklo je še precej časa, preden je nastalo pravo slovnstvo za otroke. Kar so namreč pisali Dositej Obradović, ki je ustvaril novo srbsko književnost, in njegovi nasledniki, ni bilo pisano za deco, četudi je bilo namenjeno i starim, i mladim. Prvi pa, ki je počel sistematično pisati za „dečju književnost“, je bil dr. Djordje Natošević, „otac srpske književnosti dečje“, ki je zasnoval prvi srbski list za deco z naslovom „Prijatelj srpske mladeži“ (1866). Njemu se morajo Srbi tudi zahvaliti, da je pridobil za deco pravega pesnika Jovana Jovanovića Zmaja, čigar pesmi za deco so epohalne „i upravo odlika čitave literature srpske“. „Dete će u čika — Jovinim pesmama naučiti, da pozna Boga i njegovu neshvatljivu veličinu, da ljubi svoju porodicu, svoj dom svoj narod; upoznaće prirodu u svoj njezinoj raznolikosti, pa ipak zato i u njezinoj nepromenljivoj stalnosti; upoznaće svoje odnose prema sebi ravnim i prema starijim i sve svoje dužnosti, što ih ima prema sebi i prema drugima.“ Sević še pravi dalje o njem: „Naša deca do danas nemaju većega prijatelja od čika — Jove: on daje hrane njihovom misaonom životu, bogati njihova čuvstva i čeliči njihovu volju — a ko to može kome da dā, taj mu je zaista najveći prijatelj.“

Za omenjenim pesnikom je za otroško slovnstvo še mnogo storil Stevan V. Popović, ki je „za dečju književnost srpsku“ na polju proze isto, kar čika — Jova (Zmaj) na polju poezije, samo, da je premalo izviren, „več je obično potezao za već gotovim nacrtnima iz stranih književnosti“ in da „u njegovim je knjigama gotovo uvek neko šarenilo, retko kad koja da ima jedinstva“.

Opomniti še moram, da je tudi Zmaj izdajal otroški list, ki mu je bil naslov „Nevên, čika — Jovin list“ in ki je „najznačajnija pojava u srpskoj književnosti za decu“; kajti ne obsega samo Zmajevih otroških pesmi, ampak tudi pripovedke, basni, gledališke igre, aforizme, slike in opise iz mitologije, zgodovine, geografije, etnografije in vseh panog prirodopisnih nauk, zagonetke itd.

Poleg teh dveh imenovanih pisateljev za otroke zasluži, da se posebe navaja še Zmajev sodelavec Jovan Maksimović, braca-Jova, ki je „najoriginalniji i najlitterarniji srpski pripovedč za decu“.

Drugi krog otroških pisateljev tvorijo učitelji, njim na čelu Mita Nešković in Petar Despotović, ki so mnogo pripomogli k temu, da se je „književnost za decu“ v Srbiji pravilno razvila. Tu se zopet javlja specifična otroška književnost v delih Milana Dj. Miličevića in Milodara Popovića Šapčanina, ki sta kot nadzornika „osnovnih škola“ imela za svojo dolžnost, sestavljati knjige za otroke, s katerimi bi se mogli ti-le pri izpitih nagraditi.

Pisatelj še nadalje govori o raznih otroških listih, ki so izhajali za Nevenom in še deloma danes izhajajo, ki pa niso blizu odgovarjali ter ne odgovarjajo svojemu namenu; pravi o znamenitem pesniku Vojeslavu Ilijču z nekoliko „vrlo lepo uspelih sličica iz prirode i dobrih patriotskih pesama“; navaja še kot dobre pripovednike Stevana Sremca, ki je mojster v zgodovinski pripovedi, Janka Veselinovića, izvrstnega slikarja selskega življenja, in Radoja Domanovića, „koji je i za pripovedku za decu imao sretnih ideja, ali nije imao načina“.

Po gori omenjenem Miličeviću in Šapčaninu je prešla „književnost za decu“ izključno v roke učiteljev, izmed katerih je „najvredniji“ Jovan Miodragović, ki pa ni koristil otroškemu slovnstvu. Sploh se mora reči, da od te dobe delovanje na tem polju ni hvalevredno, da preneha biti književnost in postaja industrija. „Radovi su često tako rdjavi, da nema dovolj ostrih reči, kojima bi se mogli osuditi.“ To pa zlasti zaraditega, ker še kritika doslej ni mogla najti pravca, po katerem naj bi se kretala otroška književnost.

Učitelji so tudi začeli za deco obdelovati dramsko polje, dasi ne posebno srečno.

Naposled še pisatelj govori o raznih prevodih iz tujih literatur. Tu je bil nemški realist Kampe večkrat preveden na srbski jezik, zlasti njegov Robinson. Dimitrije Vladislavljević je prevedel „Štecerovu (Schlözerjevo) Pripravu za istoriju svega svijeta radi djece“. Prevajali so znanega nemškega zemljepisca Grubeja (Zemljepisne karakterne slike, Slike i dogodjaji iz Azije i Afrike). Na polju prirodnih nauk je omeniti prevod Johnstonove knjige Vazduh, voda i zemlja; iz češkega je prevel M. Matić nekatera dela (Slike iz prirode po K. Starom, U polju i u šumi, Šta priroda deci pripoveda). Nahajamo tudi prevode znamenitih del Smilesovih in Carnegievih in lastnega životopisa B. Franklina. Prevajali so razne tuje basni, povesti Schmidove in Hofmannove, pravljice bratov Grimm ter Andersenove, povesti, ki jih je spisal Ju'es Verne, Edmundo de Amicis, ter razne stvari iz angleške, švedske in ruske književnosti. —

O ilustriranih knjigah za malo deco se ne more mnogo govoriti in še to, kar je, ni dobro.

Naposled še pisatelj kaže, da razvoj srbske „književnosti za decu“ ne more zadovoljevati, ker oni, ki so pisali za deco, niso imeli stalnih načel, ker ni bilo razumevanja za namen in nalogo otroškega čtiva in ker ni bilo pravilne kritike; da je treba torej dobrih načel in zdrave kritike, kar je v Nemcih najodločneje ustanovil hamburški učitelj Wolgast; da dandanes velja za vsak pesniški otroški spis načelo: „spis za omladinu u pesničkom obliku mora biti umetničko delo“. Učitelji naj popravijo, kar so pokvarili, in sicer z organiziranim delom. Pa tudi poedinec lahko mnogo stori v tem oziru. Naj se torej izbirajo iz del poedinih književnikov najboljša za deco; naj se prevajajo iz tujih jezikov dela, ki so najboljša za otroke in naj olj priznana; naj se pišejo spisi za otroke, ki se tičejo domačih običajev, domače zgodovine, domačih krajev; kajti jasno je, „da će deci najmilije biti ono, što im je najbliže, da će to izazvati najpre njihovu zainteresovanost, koja se posle može lakše i na druge stvari preneti“.

Razprava je vse hvale vredna; pisana je pregledno in daje dober pogled v razvoj srbskega otroškega slovstva. Dobro bi bilo, ko bi spisal kdo kaj takega tudi o slovenski otroški književnosti.

(Konec prih.) *Dr. Bezjak.*

Kemija in mineralogija za IV. razred realk in za sorodne šole. Spisal Balt. Baebler, c. kr. realčni profesor. Cena v platno vezani knjigi K 3.— Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. — V uvodu podaja pisatelj razliko med fizikalnimi in kemijskimi izpremembami ter razlaga dalje potom lahkih poizkusov, kako razločujemo homogenske snovi od zmesi. Tališča označuje pisatelj le pri najbolj znanih snoveh s številkami, sicer pa, kar je za začetek jako umestno, s tem, da pove, ali se tope snovi v vroči ali v vreli vodi, ali v plamenu itd. Ko je pisatelj razložil temeljne pojme o kristalih, nam pojasni, kaj so in kakšne posebne lastnosti imajo raztopine, poslužujoč se pri razlagi preprostih poizkusov. Kristalizovanje iz raztopin, precipitacija in destilacija so dobro in na pravem mestu opisane. — V naslednjih treh odstavkih so jako dobro razloženi osnovni zakoni kemije; pisatelj opira svojo razlago na poizkuse z zrakom, z vodo in s halogeni. Umestno je, da rabi pisatelj tudi preproste poizkuse z epruветami, n. pr. pri dobavi kisika, škoda, da ne včasih tudi drugod. V nadaljnjih odstavkih sta

kemija in mineralogija tesno spojeni, obširna snov je logično razvrščena in premišljeno opisana, dasi-ravno bi bilo želeti, da bi bile nekatere bolj znane rudnine, kakor malec in apnenec, bolj podrobno opisane. — V uvodu organskega dela kemije podaja pisatelj splošne pojme o kemiji ogljikovih spojin ter obdela najprej precej natanko petrolej; o drugih skupinah razpravlja pisatelj povečini teoretično. Dobro bi bilo, če bi bili omenjeni pri važnejših odstavkih, n. pr. pri etilovem alkoholu, kakšni poizkusi.

Knjiga je pisana jako razumljivo, le to nekoliko moti, da niso poizkusi in vprašanja vselej ločeni od druge razlage; tudi slike so čedne, toda knjigi ne bi nič škodovalo, ako bi bile nekatere za tretjino manjše, tako bi se prihranilo lahko mnogo prostora, n. pr. za opis marsikatero slike. — Končno omenim še sledeče malenkosti: Str. 55. To spojino imenujemo „Grenka sol“ (grenko sol). Str. 63. Raza rjavega premoga ni „vedno“ rjava, ampak temnorjava, večkrat skoro črna. Str. 63. Malo čudno se glasi stavek: „Žarimo v prvi retorti nekaj premoga, v drugi pa nekaj lesa“ (sl. 35), naslikana pa je le ena retorta. Str. 65. Svečin plamen sestoji iz štirih in ne iz treh delov. V sliki 36 je levi del cevi predolg. Str. 88. Prvina arzen je svetlosiva... ter postane sivočrn(a). Str. 90. Namesto iz „kamene soli“ naj se glasi iz kamene strele. Str. 107. Cinkova svetlika mesto svetlica.

Prof. A. Vales.

Glasba.

Ant. Foerster: **Sedem moških zborov.** Izdala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1910. Cena: 4 K. — V zbirki se nahajajo sledeči zbori: „Tri tuge“, „Razbita čaša“, „Vihar“, „Na boj!“, „Spak“, „Podoknica“ in „Umril je mož — mož živi“.

Odveč bi bilo hvaliti in priporočati Foersterjeve zборе. Saj ga vsakdo pozna kot skladatelja prve vrste, ki mu to, kar poje, vre iz dna srca, in ki zna to, kar v duši občuti, tudi v vzornolepi in dovršeni obliki podati. Kot posebno izvrstna in markantna zborja se odlikujeta v zgoraj imenovani zbirki: prvi dokaj obsežni zbor „Tri tuge“ z lepim baritonskim in basovskim samospevom in z vseskoz zanimivim in globoko občutenim zborovim stavkom in pa peti zbor „Spak“, kakršnega nam Foerster dosedaj morda še sploh ni podal. Dandanašnji moderni glasbeniki sicer Foersterja ne štejejo več med svoje — zdi se jim namreč že nekoliko prestarinski; a naj rečejo moderni, kar hočejo, jaz sem tega mnenja, da bi od naših modernih skladateljev težko kateri naslikal Aškerčevega „Spaka“ bolj natančno in pa originalno kot je to storil ravno Foerster. Krasen je četverospev „Razbita čaša“, gromovit je zbor „Vihar“, preprosti, a hvaležni skladbi sta „Na boj!“ in „Podoknica“. Nekoliko dolga in utrudljiva pa se mi zdi nagrobnica „Umril je mož — mož živi“, ki je zložena v strogo umerjenem, resnobnem slogu, prvi del v D-molu, drugi v D-duru. — Sedem Foersterjevih moških zborov je brezdvomno odličen prispevek k naši domači zborovski glasbeni literaturi.

Osem samospevov s spremljanjem klavirja. Založila in izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani. 1910. Cena: 3 K. — Tu nahajamo Lajovčev „Serenado“ in „Nočne poti“, Adamičeve samospeve „Na lipici zeleni“, „Pri studentcu“ in „Planinec“, Pavčičeva samospeva „Pastarica“ in „Pred durmi“ in Flöglovo skladbo „Jednom kad za tihih majskih noči“.

Največje glasbene vrednosti med vsemi temi samospevi je brezdvomno Lajovčeva „Serenada“. Na tako preprost, a vendar tolikanj izrazit način je Lajović še malo kratov komponiral. Tu se samospev in pa klavirsko spremljanje idealno lepo družita in izpopolnujeta; tudi ni niti samospev, niti spremljanje pretežno za izvajanje. Le žal, da ni porabil Lajović svoje krasne invencije za boljši in primernejši tekst. Obožavanje ženske! Besedilo: „Jaz grem vsak večer na božjo pot“ (pod okno ljubice) je naravnost frivolno, in je čisto prav, da so pri zadnjem Matičinem koncertu to besedilo nekoliko ublažili in nadomestili s sledečim: „Mene vsak večer pelje k tebi pot“. Sicer pa tudi ta varianta ne more besedila v bistvu izboljšati. Take pesmi, to se pravi taka besedila, in dosledno tudi skladbe, zložene na taka besedila, odločno odklanjamo. — Lajovčev samospev „Nočne poti“ je v glasbenem oziru precej bolj kompliciran od prejšnjega, v postopih se zdi semtertja malo trd, v modulatoričnem oziru zlasti v drugem delu drzen, skoro bi rekel — prenagel, a v celoti še vedno markantna skladba. Od Adamičevih samospevov je v tej zbirki najboljši „Na lipici zeleni“, zložen v narod-

Književnost.

Pedagoški letopis.

(Dalje.)

Jako kočljivega in težkega, pa zelo važnega in aktualnega predmeta se je lotil ravnatelj Schreiner v svoji razpravi „O seksualni (spolni) vzgoji“. Deli jo na tri dele. V prvem govori o sedanjih spolni vzgoji in njenih posledicah. Spolni nagon človeški, ki vzdržuje ves napredek sveta, je v naši dobi obolel. Pozabilo se je na njegov prvotni visoki namen, uporablja se v slabe svrhe, ki imajo strašne posledice; vzgojitelji pa, ki bi morali mladino primerno poučevati, kako naj kroti svoje naravne nagone, jo puste v tem oziru čisto na cedilu; prepuste jo v odločilnih letih telesnega razvoja sami sebi, njeni lahkomišelnosti in njenim temnim nagibom. Viri pa, iz katerih potem zajema svoje spolno znanje, so motni in blatni: domači posli, součenci, časniki, gledališča, kinematografi, literarni proizvodi, na kmetih še poleg tega opazovanje dogodkov v živalskem življenju in naposled žalostne obiteljske razmere.

Razne so opasnosti, ki doletavajo mladino iz neznanja spolnosti: deklica postane nezakonska mati, temu slede beda, prostitucija, goljufija, umori in druga hudodelstva. Dalje je omeniti spolne bolezni; rod postaja slaboten, nervozen. „Narod, ki je zagazil na to pot, je narod slabičev, ki vedno propada, tak narod je izgubljen.“ Druga slaba posledica je, da se dečki leta in leta navajajo smatrati spolno življenje samo s stališča osebnega poželjenja in uživanja. Naposled še „izpodkopava molčanje staršev z ozirom na spolna vprašanja spoštovanje pred vrednostjo vsega duševnega in nravnega vodstva“. Tako trdi Foerster v svoji knjigi „Jugendlehre, ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche“. Berlin 1909. To so vzroki, zaradi katerih se mora govoriti o spolni vzgoji mladine.

V drugem delu govori pisatelj o spolni etiki. Obrača se najprej proti pojavu, da je dandanašnji etično polje vsakemu odprto — torišče brezpogojnega diletantizma in površnih misli. Zato je tu opazovati tako malo resničnega in stvarnega mišljenja. Človeška družba je v preteklem stoletju na korist gojite samega znanja — zlasti prirodoznanstva, zanemarjala gojitev volje in vesti. Telesne potrebsčine so tako postale središče izobrazbe, pravi smoter življenja: nastala je spolna hipertrofija. Pojavil se je boj med staro versko etiko, ki prepoveduje vsako izvenzakonsko spolno življenje, ki določuje, „da spolni nagon ne sme hoditi svoja pota, ampak da je tesno združen z vesoljno ureditvijo življenja“, in med novo spolno etiko, ki zahteva prosto ljubezen, razporočljivost zakona, varstvo materinstva itd., ki torej želi, da spolno življenje nadvlada vse druge življenske smotre in ozire. Proti tej absolutni diktaturi pohotnosti mora baš s pedagoškega stališča obveljati temeljni nazor, da bodi spolno življenje brezobzirno podrejeno višjim idealom in vsebinam življenja. Kajti le večstoletna vzgoja k samozatajevanju in k značajni kreposti duha, ki se je v bran postavljala poltenosti, je ljubavno življenje poglobila ter človeštvo neizmerno povzdignila nad telesnost. „Kdor torej hoče zavoljo neomejenega življenja

ločiti ljubezen od terjatve vesti in zvestobe, ta bo zavedel ljubavno življenje zopet v revščino in bo končal navsezadnje z golo poltenostjo.“ Ti novi preroki napadajo enoženstvo tudi v imenu usmiljenja: „naravno obsojenje nezakonskega materinstva hočejo razveljaviti“. Proti temu stoji pisatelj na stališču, ki ga mora zastopati vsak pameten etik, da zakonsko materinstvo mora ostati vedno temelj ženskega častnega zakonika.

So pa nekateri resnejši zastopniki nove spolne etike, ki ne marajo sirovega vladanja nagonov, ki le hočejo, „da se duševnost in telesnost združita na tleh prostosti“. Ti sicer „hočejo čist smoter, a zaradi nedostatnega poznanja življenja in ljudi priporočajo popolnoma nezadostna sredstva, da bi ta smoter dosegli“. „Vsa njihova spolna etika nazadnje ni nič drugega nego kolikor mogoče ugodno postopanje, kako se zabranjuje in zavaruje spočetje, z namenom, da se zavira vsaka nezdrava razplodba.“ Tako se širijo težkoče, iz katerih „ni drugega izhoda, nego da pospešujemo moževno vzgojo k samozatajevanju z vsemi sredstvi verstva, spoštovanja samega sebe in žene“.

Tretji odstavek „Spolna vzgoja“ je namenjen nekaterim pedagoškim pravilom, kako je treba z ozirom na spolno vzgojo z gojenci ravnati. Proti takozvanemu spolnemu razjasnjevanju, ki se tako močno poudarja v najnovejši dobi, trdi pisatelj, da spolna podivjanost naše dobe ne izvira iz pomanjkanja pouka o spolnem vprašanju, ampak iz grozovitnega propada v obrazevanju značajev in iz obče poželjivosti naše dobe. Temu pridemo v okom le z vzgojevanjem krepke volje, ki daje mlademu človeku v trenutku izkušnja pravo moč, da se izogne nevarnosti. Kaj mu pomage vse obširno higijensko spolno znanje, če nima te moči. „Zato je varovanje mladine pred spolno nevarnostjo bolj vprašanje moči nego vprašanje znanja.“ „Spolna pedagogika mora biti v prvi vrsti pedagogika volje.“ Najboljša spolna vzgoja je torej prava splošna vzgoja. Nekatera druga posebna načela glede spolne vzgoje so ta-le: Vežbajmo otroka na polju volje, napeljujmo ga, že preden se mu vzbuja spolni nagon, na polju drugih nazorov k prostovoljnemu vaju in samozatajevanju, n. pr. pri poželjenju po jedi! Ne prezirajmo neprecenljivega pedagoškega pomena sramežljivosti glede spolnosti; zatorej se mora odločno ugovarjati proti neposrednjemu pouku o posameznostih človeške razploditve pred celim razredom. Velika je torej napaka, „da prihaja danes že cela vrsta spisov med mladino, ki celo nepotrebno široke kroge seznanjajo z vsakojakimi ostudnimi perversnostmi“. Svariti je tudi pred prezgodnjim spolnim poukom, iz katerega bi lahko izviral prezgodnji spolni razvoj. V šoli glejmo, da postavimo ves pouk v središče gimnastike volje in vzgoje značajnosti! Ne pozabimo, koliknega pomena je glede spolne vzgoje telesno delo. Danski pedagog Palmgren pravi, da bi morali baš v tistih letih, ko se poltenost začne razvijati, telo siliti v jarem dela. Sem spada tudi telovadba in šport. Naposled poudarja pisatelj s Foersterjem, da je največja spolna pedagoška sila verstvo; kajti vsa ta izvajanja zadobe šele tedaj pravi uspeh, ako jih prešine in izpolni temeljno versko naziranje.

To so glavne misli Schreinerjeve razprave, ki jo je spisal na podlagi Foersterjeve izvrstne knjige „Sexual-ethik und Sexualpädagogik. Eine Auseinandersetzung mit den Modernen“. Kempten und München 1907. Porabil je zraven tudi Wegenerjevo knjigo „Das nächste Geschlecht. Ein Buch zur Selbsterziehung für Eltern“. Gießen 1909. Razprava je dobro premišljena, kakor vse, kar pride iz Schreinerjevega peresa, in prva v slovenskem pedagoškem slovstvu, ki se loteva tega jako težkega vprašanja; zato zasluži tem večjo pozornost. Četudi pisatelj morda prestrogo sodi o nekaterih rečeh, zlasti če prehudo obsoja „spolno podivjanost“ naše dobe, ki izvestno ni hujša nego je že bila — le pomislimo na nekatere dobe srednjega veka, zlasti na dobo Ludovika XIV. — četudi prehudo nastopi proti tistim, ki hočejo razveljaviti obsojanje nezakonskega materinstva; četudi se bolj ozira na moški spol nego na ženski in daje nekako večjo krivdo onemu — kar pa ne drži; kajti zgodovina in izkušnja nas učita, da se enako greši na obeh straneh — vendar moramo priznati, da je delo pisano z resno voljo, pozornost slovenskega učiteljstva in slovenskih staršev obrniti na to velevažno vzgojno vprašanje ter jim pokazati pravo pot, ki naj bi jo ubrali pri izpolnjevanju te silno težavne in velike dolžnosti. Kdor se torej hoče na kratek način poučiti o tej poti, sezi po knjigi! Bral jo bode z velikim pridom.

Druzovič, učitelj glasbe na mariborskem učiteljski, nadaljuje svojo razpravo „O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljska in srednje šole“, ki jo je začel objavljati v Pedagoškem Letopisu za leto 1909.

Najprej govori o prejšnjih in sedanjih postavnih določbah za glasbeni pouk na učiteljskih; potem rešuje vprašanje, kako je uspešno urediti ta pouk na podlagi sedanjih učnih načrtov. Tu se bori z načinom pevskega in instrumentalnega pouka. Pri pevskem pouku dobro poudarja, da je podlaga pevskotehnične naobrazbe fonetika, pri pevskoteoretični naobrazbi pa da je treba uvaževati muzikalne in ritmične diktate. Pri zborovem petju naj se vpoštevata narodno, umetno in cerkveno petje, gojenci pa naj se navajajo popevati iz partitur. Tej zahtevi moram le pritrđiti kakor tudi oni, da naj se goji tudi enoglasna cerkveno-narodna pesem v zmislu cerkvenega ljudskega petja. Zraventega naj se gojenci seznanijo tudi z glasbeno teorijo in z glasbeno zgodovino, ki ima obraževalno vrednost, zlasti se gojenci tako uče samostojno umevati umetniške oblike.

Instrumentalni pouk na učiteljskih pa ima namen, da pospešuje muzikalno vzgojo bodočega učitelja. Najvažnejše godalo zanj so gosli. Tu sem čisto istih misli. Pravitako pritrđujem njegovim izvajanjem o potrebi igranja na klavirju, o čemer so mnenja različna. Zlasti marsikateri učitelji zahtevajo, naj se odstrani klavirski pouk. Temu nasproti trdi Druzovič, da nobeno godalo ni tako primerno sredstvo za obrazbo harmonskega čuta ter za razvoj muzikalnega umevanja vobče kakor klavir. Seveda naj se ne vzgajajo bodoči pianisti in domišljavi diletantje, ampak igranje na klavirju bodi izdatno sredstvo v glasbeni vzgoji!

Dr. Bezjak.

(Konec prih.)

Charles Dickens, **Povest o dveh mestih.** Iz angleščine prevel Izidor Cankar. Leposlovne knjižnice 9. zvezek. V Ljubljani 1911. Založila Kato-liška Tiskarna. — C. Dickens (1812—1870) je največji humoristični pisatelj 19. stoletja; med Nemci mu je soroden Jean Paul, med Slovani pa zlasti Gogolj s svojim romanom „Mrtve duše“ in svojo komedijo „Revizor“. Ti bogonadarjeni pisatelji so prečudno znali geniti srca čitateljev: na ustni smeh, v očesu solza sočutja — to je učinek njih spisov. Dickens je bil skozinskozi demokrat; najrajši nam slika življenje nižjega, trpečega ljudstva; zlasti je prijatelj sirot. Čudovit je bil uspeh Dickensovih romanov: prej so bile šole mučilnice, zdaj so se jele spreminjati res v učilnice; temeljito so se spremenile tudi kaznilnice. Škoda, da gosp. C. ni napisal, kakor je bila „Leposlovna knjižnica“ že začela, kratkega uvoda, kjer naj bi nam orisal življenje Dickensovo, ki je tako zanimivo, zlasti vzor ubogi, a delavni mladini, in njegov pomen v svetovnem slovstvu. Ne morem pomagati, a jaz sem že tak, da vprašam, kadar berem kakšno povest, kdo je bil pisatelj, kakšen značaj in s katerimi izmed oseb, v povesti nastopajočih, je držal? In najbrže se drugim bralcem godi ravnotako. In tako bi nam uvod lahko povedal, da je Dickens stal kot demokrat na strani nižjega, zatiranega ljudstva in da strašno francosko revolucijo, ki je predmet povesti, smatra kot pravično kazen božjo za pregrehe plemstva in višje duhovščine.

Dickensa prevajati je zelo težko; in tu radi priznavamo, da je gosp. C. prevel zvesto in v lepem slogu, kar je največja pohvala za vsakega prevajalca. A najboljše priporočilo knjige bi gosp. C. napisal sam, ako nam n. pr. v „Dom in Svetu“ napiše životopis Dickensov.

Dr. Debevec.

† Ivan Grohar.

Nekrolog slovenskemu slikarju. — Napisal dr. Jos. Regali.

(Konec.)

Ko je Grohar prvič nastopil v slov. javnosti, se je pokazal kot figuralika. Velik vpliv je imel za časa študij nanj Deffregger in ta vpliv se kaže zlasti v večji figuralni kompoziciji „Petelin“, ki predstavlja svatbeni običaj v kmetiški hiši. To sliko, ki je žela na

I. slov. umetn. razstavi v Ljubljani veliko priznanja, je nameraval Grohar izvršiti, če bi dobil sredstev, v velikem galerijskem formatu. Marsikak slovenski kmetski tip je spravil Grohar tiste čase s sigurno roko na platno. Ustvaril je tudi nekaj cerkvenih slik, in sicer dve oltarni

Književnost.

Pedagoški letopis.

(Konec.)

Glede orgljanja priporoča pisatelj, da bi bil ta predmet kakor na Saksonskem neobvezen predmet. Potem bi hodili k temu pouku le za godbo nadarjeni učenci, ki bi nameravali prevzeti orglarsko službo in bi se sploh zanj zanimali.

Naposled še govori o glasbenih prireditvah, ki so z vzgojevalnih namenov in z umetniškega stališča vredni priporočitve ter se dajo zlasti na učiteljskih vsled večjega števila glasbenih predmetov laže izvajati nego na drugih zavodih.

Temu delu razprave so še priklopljene „postavne določbe glede glasbenega pouka na učiteljskih nekaterih drugih držav“: Hrvaške, Ogrske, Pruske, Saksonske, Švice.

Potem slede „reformatorna stremjenja glede glasbenega pouka na učiteljskih“. Tu se pisatelj ozira na sklepe „Zveze glasbenih učiteljev na avstrijskih učiteljskih“ in na resolucijo „Glasbeno-pedagoške zveze v Berlinu,“ iz katerih se lahko razvidi, da še vladajo o tej reformi različni, često si popolnoma nasprotujoči nazori. Stvar se ne bode dala rešiti v enotnem zmislu, ker je povsod treba uvaževati tudi praktične in krajevne razmere in potrebščine, ki so v različnih državah različne. Pri vsej raznovrstnosti nazorov pa je vendar mogoče smoter glasbenega pouka očrtati tako: „Glasbeni pouk preskrbi bodočemu učitelju splošno glasbeno omiko. — V praktičnem oziru pa je treba obraziti učitelje ljudskošolskega petja tako, da bodo mogli ta predmet v umetniškem zmislu uspešno obravnavati.“

Zadnja točka te razprave se bavi z glasbenim poukom na srednji šoli. Kot ravnatelj srednje šole sem čital ta izvajanja s posebnim zanimanjem in reči moram, da jim čisto pritrjujem. Pisatelj razvija pametne in zdrave nazore ter kaže, da je navdušen za svojo stroko in svoj poklic. To velja sploh o vsej razpravi. O srednješolskem smotru pevskega pouka pravi: „Predvsem mora biti šolsko petje v službi splošne izomike srednješolske mladine. — Nimamo namena, izučiti dovršenih pevcev, ampak bodočo generacijo hočemo pripraviti, da bo imela zmisel za pravo glasbeno umetnost.“ — Pevski pouk naj služi edino le vsestranski in harmonski vzgoji ter naj pospešuje kakor risanje umetniško in estetiško naobrazbo. Potem govori Druzovič o prejšnjem in sedanjem stanju tega pouka na srednjih šolah, o številu tedenskih ur, o učnem načrtu in o vprašanju, kako bi bilo urediti srednješolski pevski pouk, da bi odgovarjal novodobnim nazorom. Nato razpravlja o formalni in materialni nalogi tega pouka, o teoriji in praksi, o enoglasni posvetni in cerkveni pesmi, potem o zborovem petju. Tudi h glasbenim prireditvam zunaj šole naj pohajajo učenci, da dobe zanimanje za glasbo. To je zlasti v Ljubljani lahko izvedljivo. Naposled služijo še šolski koncerti, razne akademije in slične prireditve estetični naobrazbi. „Vsako leto naj se vsaj enkrat kaj priredi, kjer

ima pevski zbor priliko javno nastopiti.“ Uvaževanja vreden je tudi dijaški orkester. Petje postani obvezni razredni pouk v prvih štirih razredih, v višjih pa bodi neobvezen predmet! Seveda bi moral biti srednješolski pevski učitelj izboren glasbenik in spreten pedagog ter v učiteljskem zboru enakopraven ud, ne pa kakor danes nekak privesek. Tudi bi bilo potrebno, da se uvede, kakor se je to že zgodilo za risanje, strokovno nadzorstvo za petje, ki se zahteva i za učiteljska, in da se reformirajo predpisi za izpit učne usposobljenosti za petje na srednjih šolah.

To so najvažnejše misli Druzovičeve razprave, ki je nihče ne bo čital brez koristi. Zlasti pa jo je priporočati učiteljem petja. Nemške vire, ki jih sam navaja, je kritično uporabil, zraven pa pridejal iz lastnih izkušenj in opazovanj ter se pokazal kot vrliga strokovnjaka.



VODOVOD ZA IŠKO VAS

Tretjo razpravo je spisal dr. Fr. Ilešič. Glasi se: „Narečje in knjižni jezik v šoli.“ To je za učitelja zelo važno vprašanje, naj li vlada po šolah narečje ali knjižni jezik. Raditega se ga je lotil pisatelj z znano svojo vnemo in jel najprej razpravljati o stvarnem in metodičnem razmerju med narečjem in knjižnim jezikom, zaključivši ta del razprave s trditvijo, da je narečje otrok smatrati za izhodišče vsega nadaljnega dela, za cilj šole pa prisvojitve knjižnega jezika. Nato temeljito dokazuje možnost, dopustnost in potrebo te svrhe jezikovnega pouka ter posebno polemizira proti oni struji, ki preveč ekstremno uvažuje otroški govor ter zahteva, da naj se v šoli piše in čita le dobro narečje z ozirom na razne starostne dobe otrok. Da je to stališče pretirano ter sploh krivo, o tem ni dvoma. S tem se zanikuje vsak napredek; nasproti pa „iz nepopolnosti človeške prirode izvira potreba razvoja kakor v ostalih ozirih, tako tudi v jeziku“. Potreba knjižnega jezika je dandanes tudi za kmeta očitna; kajti knjižni jezik je socialno sredstvo občevanja, in sicer občevanja v daljavo in medsebojnega občevanja

Slovanov. Priučenje knjižnega jezika pa ima tudi vrednost za našo formalno naobrazbo, ker tako discipliniramo svojega duha. „Pouk ne bodi le prijetnost, ampak tudi dolžnost.“ Knjižni jezik nam naposled kaže smer vsega slovanskega razvoja, smer koncentracije in centralizacije.

Po teh dokazih se pisatelj peča z vprašanjem, kako in koliko je v dosego gori navedene svrhe uvaževati narečje, ter pride do zaključka, da mora učitelj poznati narečje, da ga smejo učenci rabiti na nižji stopnji in pri prvem podavanju in da naj učitelj z narečjem pojasnjuje pomen knjižnih besedi.

Svoje zanimive podatke sklene pisatelj s trditvijo, ki se ji ne bo dalo oporekati, da v šoli ne smemo govoriti niti narečja, niti takozvanega konverzijskega govora, ki ga rabijo omikanci v salonu in pri medsebojnem občevanju, ampak da je dopusten edinole čisti knjižni jezik, t. j. jezik, kakor ga pišemo, kar je zlasti v slovenščini lahko, kjer se knjižni jezik v glasoslovju in jezikoslovju krije s tiskovnim jezikom.

Razpravica kaže, da je pisatelj duhovit mož in izvrsten pedagog, ki pozna vse potrebščine ljudskošolskega pouka, ki sicer uvažuje moderne zahteve, pa ne odobrava izrodov novodobne pedagogike. Da se jaz v svojem „Posebnem ukoslovju slov. učnega jezika“ nisem bavil s tem vprašanjem, kar je pisatelj omenil takoj v začetku svoje razprave, to izvira iz tega, ker sem takrat bil mnenja, da je to vprašanje tesno združeno z nazornim naukom in da bi o njem moral govoriti tisti, ki bi spisal knjigo o tem pouku, da torej to vprašanje ni spadalo v mojo didaktiko. Sicer pa sem vendar na str. 160. omenil, kako je uporabljati narečje za razlago besed in da je dolžnost vsakega učitelja, da se seznanj z narečjem, ki ga govori ljudstvo tistega kraja, kjer je nastavljen. *Dr. Bezjak.*

Dedek je pravil. I. zv. Spisal Julij Slapšák. S tremi slikami. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. — G. Slapšák je s to knjigo izdal prvi zvezek nove mladinske zbirke. V uvodu pravi, da ima podobnih povesti še „za zvrhan koš in pol.“

Prva („Marinka in škrateljčki“) pripoveduje o deklici, ki gre v gozd iskat za bolno mater zdravilne koreninice-grenkulje; tam se sestane s škrateljčki, ki jo obdarijo z zakladi in zdravilno biljko ter odnesejo domov. Ta pravljica traja 90 strani. Neizogibno je bilo, da je šla pri tem epična kratkost pristne pripovedke rakom žvižgat, da pa so se pogovori in samogovori in premišljevanja milobno raztegnili, da se je jedro pravljice — Marička pri škrateljčkih — usušilo, lupinaste odeje pa namnožile. To je škoda. Še večja škoda je, da je tudi Slapšák, kakor drugi, pravljico deloma zracionaliziral; v njegovi povesti se meša vsakdanji, trdi svet resničnosti z bajnim, neprimerno lepšim mladostne domišljije. Zdi se, kakor bi sam ne verjel v škrateljčke, dasi pripoveduje o njih, kakor bi sam dvomil, ali se je ta povest dogodila v Marinkinih sanjah, ali v resnici. Naj-bi pisavci pravljic in pripovedk vendar že enkrat imeli dolžno spoštovanje pred njimi! Nič ni neprijetnejšega nego tisti pomilovalni nasmeh znanja in učenosti, ki se panski reži za naivno poezijo pravljic. Naša malovernost in poetiška nezmožnost je kriva, da se nam bajka v svoji prvotni in edino možni obliki zdi neznanstvena in da mešamo povest in pravljico v novo, nezmiselno

obliko — pravljiske povesti. Pravljica ostani pravljica in povest bodi povest! Znanstveno mogoča pravljica je kakor papirnata roža: duha nima in ne zelene svežosti ter le dokazuje, da smo se odtrgali od narave in njenih dobrot.

Kakor stroga objektivnost tako je tudi tisto zdi-hovanje, lirsko zavijanje oči v pravljici zoperno. („Kdo bo Marinki kruhka služil, ako jaz umrjem? Kdo ji posteljico rahljaj, srajčko šival? Kdo ji umival ličeci, ji spletal laske? Kdo jo učil o Bogku, Materi božji, o angelcih? Kdo jo prekriževal, kadar bo legla spat? Kdo molil z njo, kadar bo vstančkala?“ 9.) Zakaj bi mati morala govoriti ravno v najslajših deminutivih?

Druga Slapšákova povest („Bom že še!“) pripoveduje o lenem Boštjančku, ki se v blodnih sanjah spreobrne in temeljito poboljša.

Ne bil bi toliko govoril o tej knjižici, ki bi ne bila tako značilna za sploh vse naše sedanje mladinsko slovstvo. To je po veliki večini popolnoma zgrešeno. Dobre mladinske pesmi je pri nas pisal Levstik, lepe basni in pripovedke Kette. — Tudi nisem hotel s tem reči, da je Slapšákova knjiga nerabna; otroci jo bodo prav gotovo radi brali, ker je živahna in zelo domača. Pa če bi bila drugačna, bi jo brali še rajši in z večjim pridom. *Izidor Cankar.*

Romarica. Povesi iz naroda. Spisala M. Buol. Poslovenil o. Veselko Kovač. — V Ljubljani, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Kot ljudsko berilo priporočamo.

Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. II. del. Doba narodnega prebujenja. (1848—1868.) Spisal Ivan Grafenauer. Ljubljana, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Str. 473. — O tej znameniti knjigi prinesemo oceno prihodnjič.

Vladimir Nazor: **Lirika.** Zagreb, 1910. — Svojo po raznih listih raztreseno liriko je zbral od leta 1908. tudi Slovincem znani pesnik „Velega Jožeta“ v devetem zvezku publikacij hrvatskih književnikov. Nazor je v hrvatskem novejšem slovstvu poznana in priznana pesniška oseba. Poleg publikacij lokalne vrednosti (Krvavi dani, Krvava košulja, Pjesma o narodu hrvatskome in Veli Jože) je zaslovel posebno po „Legendah“ in „Knjigi o kraljevima hrvatskijem.“

Dvomim pa, da je Nazor kot lirik velika, samorasla pesniška sila, dasi je zelo zanimiv. Bleščeči, marinistični, dasi jezikovno ne povsem čisti slog je bistvo in glavna lastnost njegove lirike. V novejših delih „Lirike“ je Nazor že samega sebe presegel. To ni več pesnik, to je že artist, ki mu je reminiscenca, mitološki aparat, trop in bujna predstava (dasi Nazor v motivih nikakor ni bogat) glavna reč, vse. Razvijajoč se preko Kollarja (Knjiga o kraljevima hrvatskijem), Šenoje (Krvavi dani), posebno pa italijanskih pesnikov (Pjesma o narodu hrvatskome — D'Annunzio (La canzone di Garibaldi), je našel Nazor svoj slog v Legendah, bibličkih legendah in Kentavrih. Vrhunec tega formalizma so njegovi Ditirambi.

V „Liriki“ o kakih smotreni razreditvi ne moremo govoriti. Nazor pesni ciklički, sicer pa je uredil „Liriko“ kronološki. Že prvi cikel iz Erotike, Himera, je značilen za pesnika. Istinitosti, neposrednosti v izrazu ne najdeš. Čitaš in veš, da govori o „lotosovem cvetu“ (str. 24, 34, 76, 139) Heine. V starem, šablonskem